

УДК 347.77.028:631.526.32 (477)

Завальнюк О. І.¹, завідувач сектору науково-економічних досліджень**Захарчук О. В.^{1,2}**, доктор екон. наук, професор, завідувач відділу інвестиційного та матеріально-технічного забезпечення¹Український інститут експертизи сортів рослин²Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

E-mail: 51381@i.ua

АВТОРСЬКА ВИНАГОРОДА ТА РОЯЛТІ, ЯК ПЛАТА СЕЛЕКЦІОНЕРУ

У подальшому розвитку національного агропромислового комплексу ключове значення належить селекції, сортозаміні та сортооновленню, створенню національної системи насінництва сільськогосподарських культур.

На наш погляд, авторська винагорода – це плата творцю (винахіднику, автору) за створення сорту – об'єкта права інтелектуальної власності. Її розмір визначається договором між автором та роботодавцем (замовником). Це є особисте немайнове право, засвідчене свідоцтвом про авторство. Роялті – платіж, отриманий як винагорода за використання або за надання права на використання об'єкта права інтелектуальної власності – сорту, тобто за майнові права, які охороняються патентом. Сплачується володільцю патенту як ліцензійний платіж у вигляді сум, які вираховуються періодично, залежно від обсягів виробництва або реалізації продукції.

Започатковуючи механізм роялті слід зауважувати, що ця проблема має два аспекти – економічний і технічний. Перший полягає в обґрунтуванні розмірів роялті та їхній диференціації по колах його платників. Другий аспект проблеми пов'язують із технічними можливостями збору інформації про обсяги використання даного сорту в Україні й за її межами, механізмом сплати роялтих платежів.

Україна вже довгий час не може забезпечити справедливого ринкового розподілу коштів суб'єктам селекційного процесу через можливість отримання роялтих платежів на основі чіткого відображення використання вартості насіння і садивного матеріалу, використовуючи механізм заключення ліцензійних та субліцензійних угод та їхню реєстрацію незалежним органом обліку, нагляду та контролю (наприклад, Насінневою асоціацією України). Вирішення цієї проблеми

дозволило б налагодити міжнародну співпрацю України у сфері охорони прав на сорти рослин та комерційного обігу насіння і садивного матеріалу. Виплата роялті за право виробництва базового та сертифікованого насіння й садивного матеріалу в повному обсязі дозволила б селекціонерам та селекційним установам щороку додатково одержувати до 2,5–3,0 млрд гривень.

У процесі використання сорту рослин слід визначати розміри основної та додаткової винагороди автору. Метою здійснення зазначених винагород є компенсація селекційній установі (авторові сорту рослин) витрат на його створення. У випадках, коли селекційна установа відноситься до бюджетної сфери, кошти на створення сорту рослин щорічно фінансуються (авансуються) за рахунок Державного бюджету.

Для ефективнішого механізму залучення роялті мають бути рекомендовані ставки у вигляді відсоткових відрахувань від загальної виручки реалізації насіння і садивного матеріалу, як об'єктів охорони. Такий підхід вигідний як селекціонерам, так і сільськогосподарським виробникам. Для перших – це знижує ризик неплатежів за договором, тому надходження безпосередньо залежать від реалізації продукції на сільськогосподарських ринках, що і забезпечує підвищення платоспроможності.

Отже, механізм збору роялті та авторської винагороди – це не тільки справедлива винагорода авторам селекційних досягнень за довголітню і плідну працю, а й новий інструмент залучення у селекційну сферу нових інвестицій та поступового переходу України до світової практики охорони і захисту селекційних досягнень, що також буде основою для стимулювання впровадження у сільському господарстві кращих селекційних досягнень світової науки.

УДК 633.11«324»:631.526.3:631:559

Заїма О. А., кандидат с.-г. наук, старший науковий співробітник відділу насінництва та агротехнологій

Миронівський інститут пшениці імені В. М. Ремесла НААН України

E-mail: oleksii.zaima@ukr.net

ВПЛИВ ПОПЕРЕДНИКІВ І СТРОКІВ СІВБИ НА УРОЖАЙНІСТЬ ТА ЯКІСТЬ ПШЕНИЦІ М'ЯКОЇ ОЗИМОЇ

Агрономічна цінність попередників полягає в їхній здатності забезпечити рослини необхідною кількістю вологи в період їхнього росту і розвитку і, насамперед, для одержання дружніх сходів, відповідного розвитку кореневої системи і надземної вегетативної маси з осені. Значна частина посівів пшениці озимої вирощується після попередників, які не забезпечують оптимальних

умов її росту і розвитку, що призводить до зменшення продуктивної вологи в ґрунті, однобічного використання поживних речовин, накопичення в ньому шкідників, збудників хвороб, токсинів і, як наслідок, до зниження врожайності та погіршення якості зерна та насіння.

Для кожної агрокліматичної зони правильно підібрані строки сівби пшениці озимої ма-

ють важливе значення як у сприятливі, так і несприятливі роки. Строки сівби мають комплексний вплив, що у подальшому позначається на процесах проходження усіх фаз органогенезу, стійкості до несприятливих умов в зимовий період, ураження хворобами і шкідниками як на початку, так і на подальших періодах вегетації. Останніми роками ряд наукових установ України дійшли висновку, що у зв'язку зі змінами клімату, погіршенням фітосанітарного стану полів та біологічними особливостями нових сортів у виробництві, строки сівби вимагають постійних досліджень для кожного нового сорту. Тому інформація щодо оптимальних для кожного сорту пшениці озимої попередників та строків сівби є актуальною і має практичне значення для збільшення врожайності зерна.

У дослідженнях ми поставили за мету вивчити вплив п'яти попередників (сидеральний пар (гірчиця біла), соя, соняшник, гірчиця/насення, кукурудза/МВС) і трьох строків сівби (25 вересня, 5 і 15 жовтня 2020 р.) на урожайність та якість зерна сорту 'МІП Аеліта' пшениці м'якої озимої.

Після попередника «соняшник» урожайність пшениці в середньому становила 6,37 т/га, із зміщенням строку сівби до більш пізнього урожайність знижувалась від 6,54 до 6,13 т/га. Після попередника «соя» за сівби 25 вересня урожайність становила 6,87 т/га, 5 жовтня – 6,46, 15 жовтня – 6,53 т/га. Після попередника «сидеральний пар» урожайність становила відповідно 7,47, 6,71, 6,81 т/га, а після гірчиці – 7,07, 6,61 і 6,63 т/га. Після попередника «кукурудза/МВС» урожайність пшениці в середньому становила 6,32 т/га, із зміщенням строку сівби до більш пізнього урожайність знижувалась від 6,84 до 6,23 т/га.

Найбільший вміст білка (від 11,0 до 12,8%) був після попередників «сидеральний пар» та «соя», найменший – «соняшник» (7,3–8,2%, залежно від строку сівби). Після попередників «соняшник», «сидерат» і «гірчиця» найбільший вміст білка (8,2, 12,6 і 11,0% відповідно) відмічено за сівби 15 жовтня, сої – 25 вересня (12,8%), кукурудзи – 5 жовтня (8,2%).

УДК 633.111«324»:631.527:57.017.3

Замліла Н. П., кандидат с.-г. наук, старший науковий співробітник лабораторії селекції озимої пшениці

Демидов О. А., доктор с.-г. наук, професор, член-кореспондент НААН України, завідувач відділу селекції зернових культур, директор

Вологдіна Г. Б., кандидат с.-г. наук, старший науковий співробітник лабораторії селекції озимої пшениці

Гуменюк О. В., кандидат с.-г. наук, завідувач лабораторії селекції озимої пшениці

Волощук С. І., кандидат с.-г. наук

Миронівський інститут пшениці імені В. М. Ремесла НААН України

E-mail: zamliilana@ukr.net

ВИКОРИСТАННЯ GGE BIPLLOT ОЦІНКИ СЕЛЕКЦІЙНИХ ЛІНІЙ ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ

Стабільність урожайності є основою сучасних програм селекції пшениці через щорічні коливання середньої врожайності, особливо за посушливих умов. Для виявлення сортів пшениці м'якої озимої з високим потенціалом урожайності зерна та її стабільності в Миронівському інституті пшениці імені В. М. Ремесла НААН України впродовж контрастних за погодними умовами 2011/12–2013/14 рр. вивчали вісім перспективних селекційних ліній (G1–G8) в багатосередовищних випробуваннях (E1–E18), використовуючи три строки сівби (I_{строк} – 15 вересня; II_{строк} – 25 вересня; III_{строк} – 5 жовтня) після двох попередників (сидеральний пар і кукурудза молочно-воскової стиглості (МВС)). За результатами аналізу АММІ на показники урожайності селекційних ліній пшениці озимої найбільше вплинули: умови середовища – 72,09%, генотип–середовище – 25,30%, значно менший вплив генотипу – 2,61%. За показником середньої врожайності перевагу мали селекційні лінії Еритроспермум 36802 (G2), Лютесценс 36921 (G4), Лютесценс 36756 (G3) і Лютесценс 36926 (G9), Еритроспермум 54866 (G5). За умовами

формування врожайності кращими були середовища: E12 (2013_{рік} – кукурудза МВС – III_{строк}), E5 (2012_{рік} – кукурудза МВС – II_{строк}), E3 (2012_{рік} – сидеральний пар – III_{строк}), E6 (2012_{рік} – кукурудза МВС – III_{строк}). За рівнем прояву диференціюючої здатності максимальну репрезентативність мали середовища E14 (2014_{рік} – сидеральний пар – II_{строк}) і E17 (2014_{рік} – кукурудза МВС – II_{строк}), які були найбільш близькими до ідеального середовища та між собою. До селекційних ліній з оптимальним поєднанням продуктивності та стабільності відносились G2, G3, G4, G5. Слід зазначити, що G5 була також максимально наближена до гіпотетичного «ідеального» генотипу та мала найвищий рівень стабільності. За результатами GGE Biplot оцінки виділено селекційні лінії з високим рівнем урожайності та її стабільності – Еритроспермум 54866, Еритроспермум 36802 і Лютесценс 36921, які з 2017 р. внесено до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, як сорти пшениці м'якої озимої під назвами 'МІП Вишиванка', 'Трація миронівська' та 'Трудівниця миронівська' відповідно.